

“ทุน” กับการสร้างเครือข่ายทางสังคมของคนไทยเชื้อสายเวียดนาม
ภายใต้การเปลี่ยนผ่านนโยบายในพื้นที่ชายแดนไทย-ลาว
จังหวัดนครพนม¹

Capitals and Social Network Construction of Vietnamese-Thai
Under the Transition Policy in the Thai-Laos border area,
Nakhon Phanom Province¹

ณัฐวรรธ อูไรอำไพ², กীরติพร จูตะวิริยะ^{3*} และ จักรพันธ์ ชัดชุ่มแสง⁴

Nattawat Auraiampai², Keeratiporn Jutaviriya^{3*} and Jaggapan Cadchumsang⁴

^{2,3,4}สาขาวิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา

^{2,3,4}Department of Sociology and Anthropology

^{2,3,4}ศูนย์วิจัยพหุลักษณะสังคมลุ่มน้ำโขง

^{2,3,4}Center for Research on Plurality in the Mekong Region (CERP)

^{2,3,4}คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

^{2,3,4}Faculty of Humanities and Social Sciences

^{2,3,4}มหาวิทยาลัยขอนแก่น

^{2,3,4}Khon Kaen University

*Corresponding Author. E mail: keeratiporn@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้ศึกษาการสร้างเครือข่ายทางสังคมของคนไทยเชื้อสายเวียดนาม
ผ่านการใช้ทุน ภายใต้การเปลี่ยนผ่านของนโยบายในพื้นที่ชายแดนไทย-ลาว จังหวัด
นครพนม ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสัมภาษณ์

¹ เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์เรื่อง การสร้างเครือข่ายทางสังคมผ่านการใช้ทุนของคนไทยเชื้อสายเวียดนาม
จังหวัดนครพนม หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสังคมวิทยา ได้รับทุนสนับสนุนจากบัณฑิตวิทยาลัย
และศูนย์วิจัยพหุลักษณะสังคมลุ่มน้ำโขง มหาวิทยาลัยขอนแก่น

กลุ่มกับผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้รู้ในชุมชน คนไทยเชื้อสายเวียดนาม คนไทย และคนไทยเชื้อสายจีน ผลการศึกษาพบว่า นครพนมเป็นพื้นที่ชายแดนที่รัฐให้ความสำคัญแตกต่างกันไปในแต่ละช่วงเวลา รวมทั้งเป็นพื้นที่แห่งโอกาสในการสะสมและเปลี่ยนผ่านทุนต่างๆ ภายใต้ต้นนโยบายที่เปลี่ยนแปลงไปซึ่งมีความสัมพันธ์กับการสร้างเครือข่ายทางสังคมของคนไทยเชื้อสายเวียดนาม ตั้งแต่ระยะแรก ที่คนเวียดนามอพยพเข้ามาในฐานะชนกลุ่มน้อยที่รัฐมองว่ามีผลกระทบต่อความมั่นคงของประเทศ จึงจำเป็นต้องมีการสร้างทุนทางสังคมผ่านทุนทางวัฒนธรรมในระบบเครือญาติหรือชาติพันธุ์เดียวกัน ระยะที่สองคนเวียดนามได้รับการยอมรับมากขึ้นจากนโยบายรัฐชาติ เพื่อต่อการก่อร่างสร้างตัวทำให้เกิดการสร้างเครือข่ายทางสังคมผ่านทุนเศรษฐกิจและทุนสังคม ซึ่งทุนดังกล่าวถูกสะสมมาเพื่อใช้ในระยะเวลาที่สาม ที่คนเวียดนามได้รับสัญชาติให้เป็นคนไทยเชื้อสายเวียดนาม และมีบทบาทสำคัญต่อการค้าในพื้นที่ชายแดน จนกระทั่งระยะที่สี่ คนไทยเชื้อสายเวียดนามเป็นนายทุนยุคใหม่ และสร้างเครือข่ายทางสังคมผ่านการขยายธุรกิจและการแสดงออกทางวัฒนธรรมชาติพันธุ์เวียดนามผ่านการใช้ทุนวัฒนธรรม จนกลายเป็นอัตลักษณ์ของจังหวัดนครพนม โดยสร้างทุนสัญลักษณ์ต่างๆ เช่น อนุสรณ์สถานประธานาธิบดีโฮจิมินห์ หมู่บ้านคนไทยเชื้อสายเวียดนาม อาหารเวียดนาม ฯลฯ ซึ่งพลวัตการผันเปลี่ยนของทุนเหล่านี้นำไปสู่การมีบทบาททางสังคมของคนไทยเชื้อสายเวียดนามในฐานะคนเวียดนาม-นครพนม ที่สร้างการมีตัวตนเพื่อให้เกิดการยอมรับจากรัฐไทยและผู้คนในวงกว้างต่อไป

คำสำคัญ: ทุน เครือข่ายทางสังคม คนไทยเชื้อสายเวียดนาม

Abstract

This article investigates the capital-based social network construction of Vietnamese-Thai through the capitals under the policy transition in the Thai-Laos border area, Nakhon Phanom Province. The article employed qualitative methodology together with in-depth interview and group interview to collect data from key informants who included community seniors, Vietnamese-Thai people, Thai people, and Chinese-Thai people. Research results found that Nakhon Phanom is a border space that Thai State focused on for decades, and the province was recognized as an area where was full of chance in capital accumulation and utilization under the state policy which related to social network construction among the Vietnamese-Thai. In first period, the Vietnamese evacuated to Nakhon Phanom as the minority, which was closely observed by Thai State due to national security reason. They negotiated with circumstance by creating the social capital through kinship system. The second period, when the restriction of Thai national security policy was declined, the Vietnamese were able to start their own business. They expanded their social network through financial capital and social capital. In the third period, these capitals were accumulated for years until the Vietnamese were permitted for Thai nationality by Thai State. The Vietnamese-Thai became big-scale entrepreneurs who influenced in border economy. In the fourth period, the Vietnamese-Thai became powerful entrepreneurs, and they construct social network through business expansion and ethnic identity performance, which considered as cultural capital, until it became identity of Nakhon Phanom. Symbolic capital was constructed, for instance, Ho Chi Minh monument, the Vietnamese-Thai village, or Vietnamese foods. Dynamic of

capital transition contributed the Vietnamese-Thai having more social space. They presently were recognized as the Vietnamese - Nakhon Phanom who finally received a respect from Thai State and Thai people.

Keywords: Capitals, Social Network, and the Vietnamese-Thai

1. บทนำ

การอพยพเข้ามาในประเทศไทยของคนเวียดนามสามารถแบ่งช่วงการอพยพได้เป็น 2 ช่วงหลัก โดยในช่วงแรก คนเวียดนามเข้ามาอยู่ในประเทศไทยจากการลี้ภัยทางการเมืองและศาสนา รวมทั้งต้องการช่องทางในการทำมาหากินที่ดีขึ้นกว่าเดิมจากหลักฐานสำคัญทางประวัติศาสตร์ระบุว่า ประมาณ ค.ศ.1862 ชาวเวียดนามจำนวน 133 คน ได้รับพระราชทานที่ดินและอำนาจการปกครองในชุมชน ให้ตั้งที่อยู่อาศัยและทำมาหากินในเขตเมืองนครพนม และสกลนครในช่วงแรก (มุสตี จันทวิมล, 2541) ทั้งนี้นโยบายต่างๆ ของรัฐไทยในช่วงนั้นทำให้คนเวียดนามถูกผสมกลมกลืนกับคนไทยในหลายด้าน ทั้งในด้านการศึกษา และการปกครอง แต่ก็สามารถตั้งครอบครัวและถิ่นฐานในสังคมไทยได้อย่างต่อเนื่อง ประกอบกับการเข้ามาพำนักของท่านโฮจิมินห์ ประธานาธิบดีแห่งสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม ในช่วงสงครามอินโดจีน ซึ่งมาพำนักเคลื่อนไหวก่อนเพื่อออกกู้ชาติ (จตุพร ดอนโสม, 2555) ซึ่งจะเรียกคนเวียดนามกลุ่มนี้ว่าเป็นคนเวียดนามรุ่นเก่า เนื่องจากมีการอพยพเข้ามาอีกระลอกหนึ่งที่สำคัญอย่างมากในช่วง ค.ศ. 1945 หลังจากที่ยุทธศาสตร์โลกครั้งที่สองสิ้นสุดลง ทำให้ฝรั่งเศสได้เข้าปกครองลาวและกัมพูชา ซึ่งทั้งสองประเทศได้ต่อต้านจนเกิดการสู้รบ ส่งผลให้คนเวียดนามที่อาศัยอยู่ในกัมพูชาและลาวจำนวนมากอพยพมายังประเทศไทย (ธัญญาทิพย์ ศรีพนา, 2548) โดยพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นจุดยุทธศาสตร์สำคัญในการอพยพเข้ามาของคนเวียดนาม เนื่องจากเป็นพื้นที่ทางวัฒนธรรมลาวที่อยู่นอกเหนืออำนาจของฝรั่งเศส ห่างไกลจากศูนย์กลางอำนาจอย่างกรุงเทพฯ ชาวเวียดนามจึงเข้ามาตั้งหลักแหล่งได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งจังหวัดนครพนมเป็นจุดที่ใกล้และสะดวกที่สุดหากเดินทางจากภาคเหนือหรือภาคกลางตอนบนของเวียดนาม และอยู่ใกล้บ้านเกิดของผู้นำชาวเวียดนามหลายท่าน รวมถึงประธานาธิบดีโฮจิมินห์ ผู้นำคนสำคัญของเวียดนาม ทำให้นครพนมเป็นประตูอีสานในการอพยพเข้ามาของคนเวียดนาม (ขจิตภัย บุรุษพัฒน์, 2527) ทำให้ปัจจุบันจังหวัดนครพนมเป็นจังหวัดที่มีคนไทยเชื้อสายเวียดนามอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก

บทความฉบับนี้จะสะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของทุนกับการสร้างเครือข่ายทางสังคมของคนไทยเชื้อสายเวียดนาม จังหวัดนครพนม ซึ่งเป็นปรากฏการณ์บนพื้นที่ชายแดน ซึ่งมีความหลากหลายของผู้คน เป็นพื้นที่แห่งโอกาสในการสะสม การใช้ และเปลี่ยนผ่านทุนต่าง ๆ ประกอบกับการเปลี่ยนผ่านของนโยบายในพื้นที่ชายแดนไทย-ลาว จังหวัดนครพนม ซึ่งมีการบังคับใช้นโยบายรัฐที่มีความเข้มข้นแตกต่างกันตามบริบทที่เปลี่ยนแปลงไป ทำให้เห็นว่ากระบวนการสร้างเครือข่ายทางสังคมของคนไทยเชื้อสายเวียดนามในแต่ละช่วงเวลา มีการใช้ทุนที่แตกต่างกัน เริ่มจากทุนทางวัฒนธรรมในความเป็นคนกลุ่มชาติพันธุ์สายเลือดเดียวกัน ซึ่งก่อให้เกิดการรวมกลุ่มกันเป็นทุนทางสังคม โดยเฉพาะในช่วงที่รัฐไทยมีนโยบายกีดกันสกัดกั้นคนเวียดนาม จนกระทั่งคนเวียดนามได้รับสัญชาติไทย ทำให้เกิดการสะสมทุนทางเศรษฐกิจจากการมีเครือข่ายการค้า (พวงทอง รุ่งสวัสดิทรัพย์ ภาควิตรพันธุ์, 2549) ซึ่งงานศึกษาข้างต้นเป็นงานศึกษาชิ้นแรกๆ ที่ให้ความสนใจของคนไทยเชื้อสายเวียดนามในเชิงบวกที่เกี่ยวข้องกับมิติเศรษฐกิจ อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบันการดำรงอยู่ของเครือข่ายทางสังคมของคนไทยเชื้อสายเวียดนาม มักกระทำผ่านทุนทางวัฒนธรรมที่สามารถเปลี่ยนผ่านเป็นทุนสัญลักษณ์ ทั้งจากการจัดงานประเพณีต่างๆ ของเวียดนาม และการเข้าร่วมกิจกรรมหรือประเพณีไทย ที่เป็นการผสมผสานทางวัฒนธรรมเพื่อแสดงถึงความเป็นส่วนหนึ่งของคนไทยเชื้อสายเวียดนามในจังหวัดนครพนม เนื่องนโยบายของรัฐได้เปลี่ยนแปลงไปจากอดีต โดยให้ความสำคัญกับความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ ประกอบกับจังหวัดนครพนมได้มีนโยบายที่ส่งเสริมความเป็นสังคมพหุวัฒนธรรม

โดยในงานชิ้นนี้จะใช้แนวคิดเครือข่ายทางสังคมที่แสดงถึงความเป็นพลวัตของการสร้างเครือข่ายทางสังคม และแนวคิดทุน ของปีแอร์ บูร์ดิเยอ มาอธิบายถึงความสัมพันธ์ระหว่างทุนและการสร้างเครือข่ายทางสังคม ซึ่งแต่ละระยะของการสร้างเครือข่ายทางสังคมจะมีทุนที่แตกต่างกันตามการเปลี่ยนนโยบายในพื้นที่ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของทุนกับการสร้างเครือข่ายทางสังคมของคนไทยเชื้อสายเวียดนาม ภายใต้การเปลี่ยนผ่านนโยบายในพื้นที่ชายแดนไทย-ลาว จังหวัดนครพนม โดยพิจารณาที่อำเภอเมืองนครพนมเป็นจุดเริ่มต้นในการศึกษา เนื่องจากเป็นพื้นที่ตั้งของกลุ่มและสมาคมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับคนไทยเชื้อสายเวียดนาม เพื่อนำไปสู่การ

ทำความเข้าใจความสัมพันธ์ในระดับเครือข่ายทางสังคมของคนไทยเชื้อสายเวียดนาม จังหวัดนครพนม และความสำคัญของทุนต่อการสร้างเครือข่ายทางสังคม เป็นแนวทางในการสร้างความเข้าใจให้กับกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ และตระหนักถึงความสำคัญของเครือข่ายทางสังคมที่นำไปสู่ความเข้มแข็งของกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ ในการยอมรับจากรัฐไทยและการเป็นพลเมืองของชาติต่อไป

2. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยนี้ได้ทบทวนเอกสาร 2 ประเด็นหลัก คือ แนวคิดทุน และแนวคิดเครือข่ายทางสังคม โดยมีรายละเอียดดังนี้

ทุน (Capitals) : ในทางสังคมวิทยา การวิเคราะห์เรื่องทุนมักวิเคราะห์ตามทฤษฎีที่เกี่ยวกับทุนและทุนนิยม ซึ่งส่วนใหญ่ใช้ทฤษฎีทางด้าน Marxist ที่เชื่อว่าเศรษฐกิจกำหนดแน (Economic Determinant) และให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ของการผลิต ซึ่งอยู่ในโครงสร้างส่วนล่างที่กำหนดโครงสร้างส่วนบน เช่น สังคมและการเมือง โดยอธิบายความสำคัญของทุนในระบบทุนนิยมว่า เป็นระบบเศรษฐกิจการเมืองที่ถูกครอบงำด้วยทุน จากทัศนะพื้นฐานแนวคิดการวิเคราะห์เรื่องทุนของ Karl Marx ได้มีนักทฤษฎีวิพากษ์รุ่นหลังขยายแนวคิดทุนออกไปอีกหลายประเภท โดยนักคิดที่สำคัญคือ ปีแอร์ บูร์ดิเยอ (Pierre Bourdieu) ได้นิยามทุนใหม่ เพราะเชื่อว่าสิ่งใดก็ตามที่จะมีสถานะกลายเป็นทุนก็ต่อเมื่อสิ่งนั้นได้ทำหน้าที่ในฐานะความสัมพันธ์เชิงอำนาจทางสังคม (Function as a Social Relation of Power) (Bourdieu, 1984) จึงได้ขยายมิติของทุนเพิ่มขึ้นเป็น 4 มิติ ได้แก่ 1) ทุนวัฒนธรรม (Cultural Capital) ทั้งในรูปแบบของวัตถุ สถาบัน หรือสมรรถนะด้านวัฒนธรรมของผู้คน รวมไปถึงกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่สะท้อนการธำรงรักษาโครงสร้างทางสังคม 2) ทุนเศรษฐกิจ (Economic Capital) ทุนประเภทนี้เป็นรูปแบบของทุนที่มีเหตุผล มีความเป็นรูปธรรมสูงสามารถมองเห็นจับต้องได้ คิดคำนวณเป็นปริมาณที่แน่นอนได้ และสามารถระบุรูปแบบของทุนได้ เช่น รายได้ ทรัพย์สิน เงินทอง สิ่งของที่มีราคาต่างๆ 3) ทุนสังคม (Social Capital) เป็นเสมือนทรัพยากรอย่างหนึ่งที่สามารถเลือกอำนวยความสะดวกให้ได้ และกระจายอยู่ในกระบวนการต่างๆ โดยอาจอยู่ในรูปแบบของเครือข่าย สอดคล้องกับการอธิบาย

ทุนสังคมของ Putnam (2002) ที่ว่าทุนทางสังคมเป็นเรื่องเกี่ยวกับเครือข่ายทางสังคมซึ่งมีทั้งความเป็นส่วนตัว คือ ทุนสังคมที่ให้ประโยชน์ในระดับปัจเจกเท่านั้น ส่วนทุนสังคมที่เป็นสาธารณะ คือทุนที่พิจารณาจากปฏิสัมพันธ์ทางสังคมจนกลายเป็นบรรทัดฐานของการช่วยเหลือกันในสังคมนั้น และ 4) ทุนสัญลักษณ์ (Symbolic Capital) พิจารณาจากสถานภาพทางสังคม การศึกษา ชื่อเสียง การได้รับการยอมรับจากบุคคลอื่น ทำให้เจ้าของทุนเกิดความได้เปรียบและเกิดผลประโยชน์ต่างๆ ตามมา (Bourdieu, 1984; กาญจนนา แก้วเทพ และสมสุข หินวิมาน, 2551)

โดยในงานวิจัยชิ้นนี้ ได้จำแนกทุนออกเป็น 4 ประเภท ได้แก่ ทุนวัฒนธรรม ทุนเศรษฐกิจ ทุนสัญลักษณ์ และทุนสังคม ตามแนวคิดของ Bourdieu ที่ให้ความสำคัญกับชนชั้นทางสังคม (Social Class) ทั้งนี้คนไทยเชื้อสายเวียดนามถือเป็นส่วนหนึ่งของจังหวัดนครพนม และมีบทบาทเป็นชนชั้นนำในมิติเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ดังนั้นการนำเอาแนวคิดของ Bourdieu มาใช้อธิบายจึงมีความสอดคล้องกับปรากฏการณ์ เนื่องด้วยการสร้างเครือข่ายทางสังคมของคนไทยเชื้อสายเวียดนาม มีการใช้ทุนที่ไหลเวียนและเปลี่ยนแปลงไปตามบริบทในพื้นที่ชายแดนไทย-ลาว ดังนั้นผู้วิจัยจึงต้องการวิเคราะห์การสร้างเครือข่ายทางสังคมของคนไทยเชื้อสายเวียดนาม จังหวัดนครพนม ที่เกี่ยวข้องกับการผันเปลี่ยนทุนประเภทต่างๆ ในพื้นที่ชายแดนไทย-ลาว ตามพัฒนาการของการสร้างเครือข่ายทางสังคม และนโยบายต่างๆ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยมีการใช้ทุนที่แตกต่างกันในแต่ละช่วงเวลาของการสร้างเครือข่ายทางสังคม “ทุน” จึงเป็นเงื่อนไขสำคัญต่อการสร้างเครือข่ายทางสังคมของคนไทยเชื้อสายเวียดนามในพื้นที่ชายแดนไทย-ลาว จังหวัดนครพนม

แนวคิดเครือข่ายทางสังคม (Social Network Concept) : เป็นแนวคิดที่มีรากฐานมาจากทฤษฎีการแลกเปลี่ยน (Exchange Theory) ซึ่งถือเป็นหนึ่งใน 4 กลุ่มทฤษฎีหลักทางสังคมวิทยา ทฤษฎีดังกล่าวเน้นศึกษาการกระทำของคนในสังคมในระดับจุลภาค โดยมีข้อสมมติว่า คนเราจะกระทำให้ใจยอมมีเหตุผลและหวังผลตอบแทนซึ่งพิจารณาจากสิ่งจูงใจ และการถูกลงโทษ จนกระทั่งพัฒนาถึงการศึกษากการกระทำของคนในสังคมในระดับมหภาค นั้นแสดงให้เห็นว่าทฤษฎีดังกล่าว มีหน่วยการวิเคราะห์ทั้งในระดับปัจเจกบุคคล ระดับกลุ่ม และระดับสังคม (สุเทพ สุนทรภาสีข, 2540; สัมภูนา

สัญญาวิวัฒน์, 2550) ซึ่งมีอิทธิพลต่อการศึกษาของนักทฤษฎีหลายท่านที่อธิบายว่า การศึกษาทั้งปัจเจกบุคคล กลุ่ม และสังคม ถือเป็นจุดสำคัญในการพัฒนาเข้าสู่ ความสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยนและเครือข่าย ซึ่งหน่วยในการวิเคราะห์ต่าง ๆ จะมี ปฏิสัมพันธ์กัน เครือข่ายของตนเอง โดยเครือข่ายการแลกเปลี่ยนจะประกอบไปด้วย 1) โครงข่ายของความสัมพันธ์ทางสังคม 2) ตัวแสดงที่หลากหลาย ที่มีโอกาสในการ สร้างความสัมพันธ์และการแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน และ 3) การแลกเปลี่ยนระดับ บุคคลจะเป็นการสร้างโครงสร้างเครือข่ายเดียว การศึกษาของเขาถือเป็นคุณูปการ อย่างมากในการศึกษาเครือข่ายทางสังคม (Ritzer, 1992)

ทั้งนี้ การให้ความหมายของเครือข่ายทางสังคม มีความหลากหลายตาม ความสนใจของนักคิดแต่ละท่าน โดยโครงสร้างของเครือข่ายเป็นไปได้หลายรูปแบบ แต่มักจะให้ความสำคัญกับกระบวนการติดต่อสื่อสารกันของสมาชิกในเครือข่าย ซึ่งจะต้องมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างกัน โดยช่องทางในการแลกเปลี่ยน ข้อมูลข่าวสารส่วนมากจะลักษณะของการสื่อสารสองทาง แบบปากต่อปาก (Starkey, 1997) ซึ่งสอดคล้องกับ Ritzer (1992) ได้ให้ความหมายว่า เครือข่ายทางสังคม คือ ชุดของความเกี่ยวพัน (Knot) และผูกพัน (Ties) ระหว่างกันของปัจเจกบุคคล ซึ่งประกอบ กันขึ้นเป็นกลุ่ม ในรูปแบบของครอบครัว กลุ่มเพื่อน ชุมชน และสังคม บนพื้นฐาน ของการรับรู้และการตัดสินใจในการแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน เช่นเดียวกับ Mitchell (1968) ที่กล่าวว่าเครือข่ายทางสังคม หมายถึง กลุ่มของความสัมพันธ์ที่บุคคลกลุ่มหนึ่ง มีต่อกันและกัน และมีลักษณะของความสัมพันธ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นทั้งแบบเข้มแข็ง และแบบอ่อนแอ ซึ่งสามารถนำไปใช้อธิบายพฤติกรรมต่างๆ ของบุคคลในสังคม

โดยสรุป ผู้วิจัยได้สรุปความหมายของเครือข่ายทางสังคมที่สอดคล้องกับงาน วิจัยครั้งนี้ว่าหมายถึง ความสัมพันธ์ระหว่างกันซึ่งประกอบกันขึ้นเป็นกลุ่ม ในรูปแบบ ของครอบครัว กลุ่มเพื่อน ชุมชน และสังคม บนพื้นฐานของการรับรู้และการตัดสินใจ ในการแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน ทำกิจกรรมร่วมกันอย่างสม่ำเสมอ และความสัมพันธ์ ของสมาชิกในเครือข่ายต้องเป็นไปโดยสมัครใจ ทั้งความสัมพันธ์แบบเข้มแข็งและ แบบอ่อนแอ โดยในงานศึกษาครั้งนี้ให้ความสำคัญกับการสร้างเครือข่ายทางสังคม ของคนไทยเชื้อสายเวียดนาม จังหวัดนครพนม ที่มีทั้งเครือข่ายในระดับกลุ่ม และระดับ

ชุมชนเพื่อสะท้อนภาพของเครือข่ายทางสังคมได้อย่างชัดเจน ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ทบทวนรายละเอียดของการสร้างเครือข่ายทางสังคมไว้เพิ่มเติม เพื่อให้ได้องค์ความรู้ในการศึกษาการสร้างเครือข่ายทางสังคมของคนไทยเชื้อสายเวียดนาม จังหวัดนครพนม

การสร้างเครือข่ายทางสังคม : การสร้างเครือข่ายทางสังคม เกิดขึ้นจากเงื่อนไขและสาเหตุหลายประการ ไม่ว่าจะเป็น การทำให้มีการติดต่อ สนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร และร่วมมือกันด้วยความสมัครใจ อีกทั้งสนับสนุนและอำนวยความสะดวกให้สมาชิกในเครือข่ายมีความสัมพันธ์อันดีเพื่อนที่ต่างมีความเป็นอิสระ นอกจากนี้การสร้างเครือข่ายจะต้องเป็นการสื่อสารที่ก่อให้เกิดการมีปฏิสัมพันธ์กันของสมาชิกในสังคม (Starkey, 1997) นอกจากนั้น Burke (1999) ยังชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของหน่วยงานภายนอกเครือข่ายต่อการสร้างเครือข่ายทางสังคมว่าการสนับสนุนของหน่วยงานภายนอกอาจช่วยให้เครือข่ายเข้มแข็งได้ด้วยการช่วยก่อตั้งโดยไม่ทำให้วัตถุประสงค์ของการสร้างเครือข่ายเสียหาย นอกจากนี้ นฤมล นิราทร (2543) ยังได้เสนอว่าการสร้างเครือข่ายทางสังคมสามารถจำแนกได้ 3 ลักษณะ คือ เครือข่ายที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ เครือข่ายจัดตั้ง และเครือข่ายวิวัฒนาการ อีกทั้งเกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2543) ได้กล่าวถึงกระบวนการสร้างเครือข่ายทางสังคม เป็น 4 ขั้นตอน ได้แก่ การก่อรูปเครือข่าย (Network Forming) การจัดระบบเครือข่าย (Network Organizing) การใช้ประโยชน์เครือข่าย (Network Utilizing) และ การดำรงรักษาเครือข่าย (Network Maintaining)

ผู้วิจัยจึงได้สรุปความหมายของการสร้างเครือข่ายทางสังคมที่สอดคล้องกับงานวิจัยครั้งนี้ว่าหมายถึง การทำให้สมาชิกมีการติดต่อกัน สนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร และร่วมมือกันด้วยความสมัครใจ อีกทั้งสนับสนุนและอำนวยความสะดวกให้กับสมาชิกในเครือข่ายทั้งคนไทยเชื้อสายเวียดนาม คนไทย และคนกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ ทำให้สะท้อนภาพของการสร้างเครือข่ายทางสังคมของคนไทยเชื้อสายเวียดนาม ในจังหวัดนครพนม ซึ่งเป็นการสร้างเครือข่ายในลักษณะแบบผสมผสาน ทำให้ผู้วิจัยทราบถึงแนวทางในการพิจารณาการสร้างเครือข่ายทางสังคม โดยมีทุนเป็นเงื่อนไขสำคัญในการสร้างเครือข่ายทางสังคม ที่พัฒนาจากความไม่เป็นทางการให้เป็นเครือข่ายที่เป็นทางการมากขึ้น เพื่อที่จะได้เชื่อมโยงกับเครือข่ายอื่นๆ ได้อย่างมี

ประสิทธิภาพมากขึ้น อย่างไรก็ตามถึงแม้เครือข่ายที่เป็นทางการจะมีความสำคัญในการติดต่อสื่อสารกับเครือข่ายหรือกลุ่มอื่นๆ แต่สำหรับการติดต่อสื่อสารกันภายในกลุ่มคนไทยเชื้อสายเวียดนาม ยังต้องใช้เวลาไม่เป็นทางการ เพื่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่เข้มแข็งมากยิ่งขึ้นต่อไป

3. ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Methodology) เพื่อศึกษาถึงการสร้างเครือข่ายทางสังคมผ่านการใช้ทุนของคนไทยเชื้อสายเวียดนาม ในพื้นที่ชายแดนไทย-ลาว เก็บรวบรวมข้อมูลเบื้องต้นด้วยการศึกษาข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) ที่เกี่ยวข้องกับคนไทยเชื้อสายเวียดนาม จังหวัดนครพนมในแต่ละช่วงเวลาเพื่อทราบการเปลี่ยนแปลงในพื้นที่อย่างเป็นพลวัตและใช้ในการแบ่งระยะการสร้างเครือข่ายทางสังคมของคนไทยเชื้อสายเวียดนาม จังหวัดนครพนม ตามนโยบายรัฐในพื้นที่ชายแดน และเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ลุ่มลึกและชัดเจน ผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ 1) ผู้รู้ในชุมชน จาก 4 ชุมชนคนไทยเชื้อสายเวียดนามจังหวัดนครพนม ทั้งผู้อาวุโสในชุมชนและคณะกรรมการชุมชน ได้แก่ ชุมชนหนองแสง โพนบก นาจอก และเทศบาลนครพนม จำนวน 8 คน 2) ผู้แทนสมาคมไทย-เวียดนาม จังหวัดนครพนม ได้แก่ นายกสมาคม ไทย-เวียดนาม นครพนม และคณะกรรมการสมาคมไทย-เวียดนาม นครพนม โดยเลือกผู้ให้ข้อมูลแบบเจาะจง จำนวน 3 คน 3) ผู้แทนหอการค้าจังหวัดนครพนม ได้แก่ ประธานหอการค้าจังหวัดนครพนม และคณะกรรมการหอการค้าจังหวัดนครพนม ทั้งคนไทยเชื้อสายเวียดนาม คนไทย และคนไทยเชื้อสายจีน โดยเลือกผู้ให้ข้อมูลแบบเจาะจง จำนวน 3 คน และ 4) ผู้ที่เกี่ยวข้องกับเครือข่ายคนไทยเชื้อสายเวียดนามอื่นๆ ทั้งที่เป็นเครือข่ายแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม ได้แก่ คนไทยเชื้อสายเวียดนามทั้งที่อพยพเข้ามาก่อนช่วง ค.ศ. 1945 หรือรุ่นลูกหลาน (เวียดนามรุ่นเก่า) และที่อพยพเข้ามาหลัง ค.ศ. 1945 หรือรุ่นลูกหลาน (เวียดนามใหม่) จำนวน 6 คน คนไทยในพื้นที่ 3 คน และคนไทยเชื้อสายจีน 2 คน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่หลากหลายและชัดเจนยิ่งขึ้น โดยมีหน่วยในการวิเคราะห์ คือ ระดับกลุ่ม และระดับชุมชน ทั้งนี้ได้ทำการ

ตรวจสอบข้อมูลด้วยวิธีการสามเส้า (Triangulation) ในด้านเวลา สถานที่และบุคคลที่มีความหลากหลายและแตกต่างกันตามบริบท เพื่อตรวจสอบความถูกต้องและความเที่ยงตรงของข้อมูล จัดกระทำและวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) และนำเสนอข้อมูลผ่านการพรรณนาเชิงวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) (ชาย โพธิ์ธิตา, 2550) เพื่อแสดงรายละเอียดของการสร้างเครือข่ายทางสังคมผ่านการใช้ทุนของคนไทยเชื้อสายเวียดนามในพื้นที่ชายแดนไทย-ลาว จังหวัดนครพนม

4. ผลการศึกษา

ผู้วิจัยได้อธิบายการสร้างเครือข่ายทางสังคมผ่านการใช้ทุนของคนไทยเชื้อสายเวียดนาม ในพื้นที่ชายแดนไทย-ลาว จังหวัดนครพนม เป็น 4 ระยะ ตามการเปลี่ยนผ่านของนโยบายรัฐ ที่มีผลต่อการดำรงชีวิตของผู้คนในพื้นที่ ทั้งนี้ในส่วนแรก จะอธิบายบริบทของพื้นที่ชายแดนไทย-ลาว จังหวัดนครพนม พอสังเขป มีรายละเอียดดังนี้

การสร้างเครือข่ายทางสังคมของคนไทยเชื้อสายเวียดนามในพื้นที่ชายแดนไทย-ลาว จังหวัดนครพนม มีความซับซ้อนของกระบวนการสร้างเครือข่ายทางสังคมตามการเปลี่ยนแปลงของบริบทพื้นที่ชายแดนไทย-ลาว จังหวัดนครพนม ซึ่งเป็นเมืองชายแดนที่มีความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ สังคม และมีความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ เนื่องจากเป็นพื้นที่ชายแดนที่เป็นพื้นที่แห่งโอกาส ทำให้มีผู้คนหลากหลายกลุ่มชาติพันธุ์อาศัยอยู่ จนมีรัฐท้องถิ่นได้ให้คำจำกัดความ ที่สะท้อนความหลากหลายของผู้คนในพื้นที่ว่า “นครพนม เมือง 7 ชนเผ่า 2 เชื้อชาติ” ประกอบด้วย 7 ชนเผ่า ได้แก่ ญ้อ ภูไท แสก โซ ช่า กะเลิง ไทยลาว และ 2 เชื้อชาติคือ จีน และเวียดนาม อีกทั้งยังเป็นพื้นที่ในการไหลผ่านของทุนต่างๆ ทั้งทุนทางวัฒนธรรมจากการแสดงอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ทุนทางสังคมจากการรวมกลุ่ม/ชมรม/สมาคม/ชุมชน และทุนทางเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นทุนสำคัญในพื้นที่ชายแดนนครพนม จากการที่รัฐประกาศให้เป็นพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษ (Special Economic Zone: SEZ) ใน ค.ศ. 2015 ทำให้เกิดการลงทุนด้านธุรกิจ ค้าขาย การส่งออก และการนำเข้าสินค้า จากประเทศเพื่อนบ้านมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการค้าขายสินค้าอุปโภคบริโภค อะไหล่รถยนต์ อุปกรณ์เครื่องใช้ไฟฟ้า รวมทั้งสินค้าการเกษตรต่างๆ ทำให้ระบบเศรษฐกิจในพื้นที่ดังกล่าว

มีความซับซ้อนและเจริญก้าวหน้าเพิ่มมากขึ้น โดยมีหอการค้าจังหวัดนครพนม เป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจในพื้นที่ ประกอบกับการเป็นหนึ่งในจุดยุทธศาสตร์สำคัญของความร่วมมือในพื้นที่อนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง (Greater Mekong Sub-region) ที่ประกอบด้วย พม่า ลาว กัมพูชา เวียดนาม จีนตอนใต้ และไทย ซึ่งเป็นการร่วมมือกันในด้านเศรษฐกิจ สังคม การคมนาคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม จึงทำให้เกิดการอพยพข้ามพรมแดนของประชาชนในการติดต่อค้าขาย โอกาสทำมาหากิน อพยพหนีภัยจากการสู้รบหรือสงคราม จนเกิดตลาดชายแดน ผู้คนอพยพ หรือแม้แต่เขตเศรษฐกิจพิเศษขยายตัวมากขึ้น (สำนักอาเซียน, 2550) แสดงให้เห็นว่าการทำข้อตกลงร่วมกันของ 6 ประเทศนี้ ถือเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงมาจนถึงปัจจุบัน ทั้งนี้จังหวัดนครพนมถือเป็นจังหวัดหนึ่งในการประสานความร่วมมือในกลุ่มดังกล่าว (ศูนย์บริการข้อมูลและการประสานงานสู่ประชาคมอาเซียน, 2557) นอกจากนี้บทบาทของคนไทยเชื้อสายเวียดนาม จังหวัดนครพนมยังมีความแตกต่างจากพื้นที่อื่น ๆ ที่มีคนไทยเชื้อสายเวียดนามอาศัยอยู่ ไม่ว่าจะเป็นบทบาทด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และการเมืองท้องถิ่น เป็นต้น

หากย้อนกลับไปในอดีตก่อนการทำข้อตกลงความร่วมมือข้างต้น ผู้คนในพื้นที่ชายแดนได้อพยพเข้ามาหาที่อยู่อาศัย โอกาสในการดำรงชีวิต และประกอบอาชีพมาตั้งแต่ในอดีต โดยเฉพาะกลุ่มคนเวียดนาม ที่มีการอพยพย้ายถิ่นเข้ามาอย่างน่าสนใจ และทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ กับประเทศไทยเป็นอย่างมากตั้งแต่ในอดีตจนกระทั่งปัจจุบัน โดยเฉพาะการอพยพเข้ามาในจังหวัดนครพนม จากข้อมูลการสำรวจจำนวนคนเวียดนาม เมื่อ ค.ศ. 1952 แสดงให้เห็นว่าจังหวัดนครพนม เป็นจังหวัดที่มีคนเวียดนามอาศัยอยู่มากที่สุด (Poole, 1970) เนื่องจากเป็นจุดที่ใกล้และสะดวกที่สุดหากเดินทางจากภาคเหนือหรือภาคกลางตอนบนของเวียดนาม และอยู่ใกล้บ้านเกิดของผู้นำชาวเวียดนามหลายท่านรวมทั้งประธานาธิบดีโฮจิมินห์ ทำให้นครพนมเป็นประตูสู่อีสานในการอพยพเข้ามาของคนเวียดนาม (ขจัดภัย บุรุษพัฒน์, 2527) และในปัจจุบันเป็นจังหวัดที่มีคนไทยเชื้อสายเวียดนามอาศัยอยู่เป็นลำดับต้นๆ ของประเทศ (ศูนย์บริการข้อมูลและการประสานงานสู่ประชาคมอาเซียน, 2557) สะท้อนให้เห็นถึงการดำรงอยู่ของคนไทยเชื้อสายเวียดนามที่น่าสนใจ ผ่านการสร้างเครือข่ายทางสังคม

ตั้งแต่การอพยพเข้ามาในฐานะคนอื่น จนมีบทบาททางเศรษฐกิจและสังคมมากขึ้นในปัจจุบัน และยังมีการก่อตั้งชุมชนคนไทยเชื้อสายเวียดนามถึง 4 ชุมชนหลัก ในพื้นที่อำเภอเมืองจังหวัดนครพนม ได้แก่ 1) **ชุมชนหนองแสง** ซึ่งเป็นชุมชนที่มีคนไทยเชื้อสายเวียดนามบางส่วนนับถือศาสนาคริสต์ และมีความรู้เรื่องการปกครองชุมชนส่วนใหญ่เป็นข้าราชการต่างพื้นที่ และค้าขาย 2) **ชุมชนโพนบก** เป็นชุมชนดั้งเดิมที่เข้ามาในสมัยรัชกาลที่ 3 ลูกหลานคนไทยเชื้อสายเวียดนามส่วนใหญ่รับราชการให้ความสำคัญกับการดำรงอัตลักษณ์เวียดนาม และมีฐานคนเวียดนามในพื้นที่ 3) **ชุมชนนาจอก** เป็นที่พำนักของประธานาธิบดีโฮจิมินห์ ซึ่งมีความสำคัญทางจิตวิญญาณของคนไทยเชื้อสายเวียดนาม และกำลังถูกพัฒนาเป็นพื้นที่ผลิตสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์จากความร่วมมือของหน่วยงานทุกภาคส่วน และ 4) **ชุมชนเทศบาลนครพนม** เป็นพื้นที่สำคัญทางเศรษฐกิจ มีสมาคมไทย-เวียดนาม จังหวัดนครพนม หอการค้าจังหวัดนครพนม ซึ่งบริหารงานโดยกรรมการหลากหลายชาติพันธุ์ รวมถึงคนไทยเชื้อสายเวียดนามด้วย และมีการจัดตั้งศูนย์ศึกษาวัฒนธรรมฮานอยที่เป็นความร่วมมือระหว่างประเทศไทยและเวียดนาม

ดังนั้น จึงแสดงให้เห็นว่า ถึงแม้ในอดีตคนไทยเชื้อสายเวียดนามในจังหวัดนครพนม จะมีข้อจำกัดต่างๆ ทั้งเรื่องของสัญชาติ ที่อยู่อาศัย และการประกอบอาชีพ แต่ความพยายามดิ้นรนเพื่อสร้างความสัมพันธ์และร่วมมือกับผู้อื่น ถือเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้คนไทยเชื้อสายเวียดนามมีบทบาทมากขึ้นในจังหวัดนครพนม ซึ่งเกิดจากการสร้างเครือข่ายทางสังคมของคนไทยเชื้อสายเวียดนามตั้งแต่ในอดีตจนกระทั่งปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเป็นที่ยอมรับในด้านเศรษฐกิจ เนื่องจาก ร้านค้า ร้านธุรกิจค้าปลีก และบริษัทต่างๆ ส่วนใหญ่มีคนไทยเชื้อสายเวียดนามเป็นเจ้าของธุรกิจ เช่น ร้านจำหน่ายอุปกรณ์การไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์ ร้านจำหน่ายไม้แปรรูป ร้านจำหน่ายรถยนต์ ร้านจำหน่ายสินค้าอุปโภคบริโภค เป็นต้น รวมทั้งการมีหมู่บ้านมิตรภาพไทยเวียดนาม (บ้านนาจอก) ที่มีบทบาททางประวัติศาสตร์ที่สำคัญจากการอพยพเข้ามาของประธานาธิบดีโฮจิมินห์ มีบ้านพักโฮจิมินห์สำหรับผู้ที่สนใจในเรื่องราวของประวัติศาสตร์ และเมื่อ ค.ศ.2015 พื้นที่ดังกล่าวได้ก่อตั้งอนุสรณ์สถานประธานาธิบดีโฮจิมินห์ โดยได้รับการสนับสนุนทุนจากรัฐบาลเวียดนาม ภายใต้

การดำเนินงานของสมาคมไทย-เวียดนาม หอการค้าจังหวัดนครพนม และหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐ คือ มหาวิทยาลัย สถาบันอาชีวศึกษา และโรงเรียนต่างๆ และภาคเอกชน เช่น บริษัท ห้างร้านต่างๆ ดังนั้น จึงแสดงให้เห็นว่า คนไทยเชื้อสายเวียดนามในจังหวัดนครพนมมีบทบาทสำคัญอย่างมากทั้งในด้านเศรษฐกิจและสังคมของจังหวัดนครพนม นอกจากนั้นสมาคมไทย-เวียดนาม นครพนม ยังถือเป็นศูนย์กลางสำคัญของสมาคมไทย-เวียดนาม ในจังหวัดต่างๆ ของประเทศไทย และเป็นศูนย์กลางของสมาคมคนไทยเชื้อสายเวียดนามในพื้นที่ต่างๆ ทั่วโลก เนื่องจากเคยเป็นที่อยู่อาศัยของประธานาธิบดีโฮจิมินห์ ผู้ซึ่งเป็นสัญลักษณ์สำคัญของความเป็นเวียดนามและความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

ในส่วนของการสร้างเครือข่ายทางสังคมผ่านการใช้ทุนของคนไทยเชื้อสายเวียดนาม ในพื้นที่ชายแดนไทย-ลาว จังหวัดนครพนม จะอธิบายผ่านพลวัตการเปลี่ยนผ่านทุนและนโยบายในพื้นที่ชายแดนไทย-ลาว ที่เกี่ยวข้องกับคนไทยเชื้อสายเวียดนาม โดยสามารถแบ่งได้ 4 ระยะ ดังนี้

ระยะแรก “ถูกกีดกัน จนต้องรวมกลุ่ม” ตั้งแต่ช่วงก่อน ค.ศ. 1960 การอพยพเข้ามาในช่วงนี้สามารถแบ่งได้เป็น 2 ระลอก คือ ช่วง ค.ศ. 1882 คนเวียดนามอพยพเข้ามาจากการลี้ภัยทางการเมืองและลี้ภัยทางศาสนา รวมทั้งต้องการหาช่องทางในการทำมาหากิน เนื่องจากไม่สามารถทำการเกษตรและค้าขายในพื้นที่เดิมได้ จึงได้เดินทางเข้ามาผ่านทางประเทศลาว อาศัยอยู่บริเวณริมฝั่งแม่น้ำโขง แล้วจึงตัดสินใจอพยพเข้ามาในประเทศไทย ด้วยความหวังว่าจะมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ซึ่งในขณะนั้นประเทศไทยยังไม่ได้เข้มงวดในเรื่องการอพยพเข้าประเทศมากนัก และมีที่ดินว่างเปล่ามากมาย เหมาะที่จะทำมาหากินและเป็นที่อยู่อาศัย เมื่อมีจำนวนคนเวียดนามมาตั้งถิ่นฐานอยู่ในประเทศไทยมากขึ้น รัชกาลที่ 5 จึงได้พระราชทานตำแหน่งให้คนเวียดนามปกครองและควบคุมกันเอง เป็นชุมชนคนเวียดนาม ทั้งนี้นโยบายต่างๆ ของรัฐไทยในช่วงนั้นทำให้คนเวียดนามถูกผสมกลมกลืนกับคนไทยในหลายๆ ด้าน ทั้งการศึกษาและการปกครองต่างๆ แต่ก็สามารถตั้งครอบครัวและถิ่นฐานอยู่ในสังคมไทยได้เรื่อยมา ประกอบกับการเข้ามาพำนักของท่านโฮจิมินห์ ประธานาธิบดีแห่งสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม ในช่วงสงครามอินโดจีน ซึ่งมาพำนักเคลื่อนไหวก่อนเพื่อถอยตัว (จตุพร ดอนโสม, 2555)

จนกระทั่งในช่วง ค.ศ. 1945 จากบริบทของสงครามโลกครั้งที่ 2 และฝรั่งเศส มีคำสั่งปราบปรามคนเวียดนามอย่างรุนแรง ทำให้คนเวียดนามอพยพออกจากประเทศ ซึ่งถือเป็นการอพยพครั้งใหญ่จากเวียดนามไปยังลาวและกัมพูชา และข้ามมาสู่ประเทศไทย ซึ่งถือเป็นเหตุการณ์สำคัญในประวัติศาสตร์ที่คนเวียดนามที่อาศัยอยู่ในไทยในช่วงนั้นจะรู้จักเหตุการณ์นี้เป็นอย่างดี เพราะเป็นที่มาของการอพยพเข้ามาในประเทศไทยของคนเวียดนามรุ่นใหม่ ที่เรียกกันว่า “วันท่าแขกแตก” (ธัญญาพิทยศรีพนา, 2548) ในช่วงนี้คนเวียดนามที่อพยพเข้ามาในไทยทั้งสองช่วงจะมีการรวมตัวกันในพื้นที่ต่างๆ ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เพราะมีการจำกัดพื้นที่อยู่อาศัยให้กับคนเวียดนาม จากความกดดันทางการเมืองที่รัฐไทยเห็นว่าคนเวียดนามเป็นคอมมิวนิสต์ จึงเกิดการรวมกลุ่มกันเพื่อความอยู่รอดภายใต้ความเป็นเวียดนามที่เข้มข้น (Goscha, 1999) โดยเฉพาะในจังหวัดนครพนม ที่มีการรวมกลุ่มชาติพันธุ์เวียดนามผ่านการใช้ “ทุนทางวัฒนธรรม” จากความเป็นชาติพันธุ์เดียวกัน หรือสำนึกในชาตินิยม เป็นเงื่อนไขสำคัญในการรวมกลุ่มกันของคนเวียดนามในขณะนั้น เพื่อให้ตนเองสามารถอาศัยอยู่ในจังหวัดนครพนมได้อย่างไม่มีอุปสรรค ไม่ว่าจะเป็นการเกาะเกี่ยวในกลุ่มเครือญาติ ทั้งเครือญาติทางสายเลือด และเครือญาติจากการแต่งงาน นอกจากนี้ยังใช้ภาษาเวียดนามเป็นสื่อกลางในการสื่อสาร ใช้วัฒนธรรมประเพณีเวียดนาม เป็นสื่อกลางในการสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมให้เกิดความเข้มแข็งแก่กลุ่มเครือญาติ และชุมชนคนเวียดนาม ทำให้พึ่งพาอาศัยกันในการดำรงชีพได้ แต่จะไม่แสดงอัตลักษณ์หรือวัฒนธรรมต่างๆ ที่กล่าวมาข้างต้น ในพื้นที่สาธารณะที่มีคนกลุ่มชาติพันธุ์อื่นอยู่ด้วย

อย่างไรก็ตาม ลูกหลานของคนเวียดนามรุ่นเก่าที่อพยพมาก่อนช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 และคนเวียดนามรุ่นใหม่จะแสดงออกอัตลักษณ์ของเวียดนามที่แตกต่างกัน เพราะได้รับการยอมรับจากคนในพื้นที่ที่แตกต่างกัน โดยคนรุ่นลูกหลานของคนเวียดนามรุ่นเก่าจะได้รับสัญชาติไทย มีสิทธิต่างๆ เจกเช่นคนไทย แต่คนเวียดนามที่อพยพเข้ามาใหม่ ได้ถูกจำกัดสิทธิต่าง ๆ เนื่องจากเงื่อนไขการอพยพเข้ามาที่ต่างกัน รวมทั้งจำนวนผู้อพยพที่แตกต่างกัน ทำให้คนเวียดนามรุ่นใหม่ต้องสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมกับคนเวียดนามรุ่นเก่า เพื่อให้ตนเองไม่ถูกมองว่าเป็นคนอื่น ทั้งนี้ ถึงแม้คน

เวียดนามรุ่นใหม่จะต้องสร้างความสัมพันธ์กับคนเวียดนามรุ่นเก่า เพราะถือเป็นกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกัน แต่ในช่วงแรกกลับไม่ได้รับการยอมรับจากคนเวียดนามรุ่นเก่า เนื่องจากถูกมองว่าเข้ามาในบริบทของสงคราม และเป็นภาพแทนของลัทธิคอมมิวนิสต์ที่อาจส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของประเทศไทย คนเวียดนามรุ่นเก่าจึงเลือกที่จะไม่สานสัมพันธ์ เนื่องด้วยเกรงกลัวว่าตนเองจะถูกลงโทษและส่งกลับประเทศ

สถานการณ์ดังกล่าว ทำให้คนเวียดนามรุ่นใหม่ต้องสร้างเครือข่ายทางสังคมกับคนเวียดนามที่เข้ามาในระลอกที่ 2 เช่นกัน เพราะเป็นกลุ่มที่มีความรู้ลึกของการหนีการปราบปราม จึงเกิดการรวมกลุ่มกันอย่างไม่เป็นทางการเกิดขึ้น จนกระทั่งสถานการณ์ทางการเมืองสงบลงในช่วงหลัง ค.ศ. 1957 คนเวียดนามรุ่นเก่าจึงได้ให้การยอมรับหรือติดต่อคนเวียดนามรุ่นใหม่มากขึ้น อาจเป็นเพราะต้องการแรงงานมาช่วยเหลือเพื่อประหยัดแรงของตนเอง แสดงให้เห็นถึงการให้ “ทุนทางสังคม” ที่อยู่ในรูปของกลุ่มคนเวียดนามรุ่นเก่า และคนเวียดนามรุ่นใหม่ เป็นตัวเชื่อมประสานในการสร้างเครือข่ายทางสังคมในช่วงนั้น โดยคนเวียดนามรุ่นเก่ามีความสำคัญอย่างมากในการช่วยเหลือทั้งด้านที่อยู่อาศัย การจ้างงาน และการเรียนรู้ภาษาไทย เพื่อให้คนเวียดนามรุ่นใหม่สามารถที่จะดำรงอยู่ได้ในนครพนม แต่รัฐไทยกลับมองคนเวียดนามอพยพรุ่นใหม่ (เข้ามาใน ค.ศ. 1945) ว่าอาจจะมีผลกระทบต่อความมั่นคงของรัฐไทย จึงทำให้คนเวียดนามอพยพกลายเป็น “คนอื่น” ผ่านนโยบายกีดกัน สกัดกั้นการเข้ามาหากินในหลายรูปแบบ อาทิ ไม่ให้คนเวียดนามอพยพเข้าไปทำงานในเขตเมือง ผ่านการจำกัดพื้นที่จาก 19 จังหวัด ให้เหลือ 8 จังหวัดใน ค.ศ. 1949 และลดลงเหลือ 5 จังหวัดใน ค.ศ. 1950 หรือไม่ให้ประกอบอาชีพที่มีทักษะ เช่น ช่างถ่ายรูป ช่างซ่อม ช่างตัดผม ร้านขายยา ทำนา เป็นต้น ทำให้คนเวียดนามอพยพประกอบอาชีพได้เพียง อาชีพกรรมกร รับจ้างทั่วไป และค้าขายขนาดเล็กๆ จากการมีเครือข่ายทางสังคมกับคนเวียดนามรุ่นเก่า ซึ่งกระบวนการดังกล่าว เป็นการรวมกลุ่มกันเพื่อพัฒนาไปสู่เครือข่ายทางสังคมของคนเวียดนามผ่านการดิ้นรนภายใต้ข้อจำกัดของนโยบาย และการเอื้อประโยชน์ของผู้คนในพื้นที่ชายแดนไทย-ลาว ที่เป็นเครือข่ายในระดับกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกัน โดยมีผลประโยชน์ในเรื่องของการแลกเปลี่ยนแรงงาน และสร้างการยอมรับให้กับคนเวียดนามมากยิ่งขึ้น ถือเป็นทุนทางสังคมที่สำคัญอย่างมากในการดำเนินชีวิตของคนเวียดนามอพยพรุ่นใหม่ เพื่อให้ตนเองอาศัยอยู่ในประเทศไทยได้อย่างราบรื่น

ในระยะที่สอง “ก่อร่างสร้างตัว ผ่านคนรู้จัก” ช่วง ค.ศ. 1961-1987 ถือเป็นช่วงเวลาสำคัญในการก่อร่างสร้างตัวของคนเวียดนามอพยพรุ่นใหม่ อีกทั้งยังเป็นช่วงที่ประเทศไทย และพื้นที่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ รวมทั้งจังหวัดนครพนมมีการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วจากการมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจ ฉบับที่ 1 (ค.ศ. 1961-1966) ทำให้คนเวียดนามมีโอกาสในการประกอบอาชีพ ก่อร่างสร้างตัว และเก็บหอมรอบริบทางเศรษฐกิจมากขึ้น ถึงแม้อาชีพหลายอาชีพ จะเป็นอาชีพต้องห้ามของคนเวียดนามอพยพรุ่นใหม่ แต่ก็ยังมีกรลักลอบประกอบอาชีพ ผ่านความสัมพันธ์ภายใต้เครือข่ายทางสังคมของคนเวียดนามในขณะนั้น ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ของเครือข่ายที่เข้มแข็ง (Strong Ties) ผ่านการผูกโยงความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนให้เหนียวแน่น (Putnam, 2002) ทำให้มีโอกาสนในการประกอบอาชีพต่างๆ ได้ โดยเฉพาะช่างฝีมือ ซึ่งลูกหลานคนเวียดนามรุ่นเก่าที่ได้รับสัญชาติไทยแล้ว มีส่วนช่วยในการทำมาหากินเพื่อสะสม “ทุนทางเศรษฐกิจ” ผ่านการให้คนเวียดนามอพยพรุ่นใหม่เข้าไปเรียนรู้ทักษะอาชีพช่างฝีมือ ไม่ว่าจะเป็น ช่างตัดเสื้อผ้า ช่างซ่อมเครื่องมือหรืออุปกรณ์ และอยู่ซ่อมรถของคนเวียดนามรุ่นเก่าได้อย่างสะดวก ทำให้คนเวียดนามอพยพมีทักษะในการประกอบอาชีพที่ติดตัวไปใช้ในการทำมาหากิน ซึ่งมีลูกหลานคนเวียดนามอพยพหลายคนได้เริ่มทำงานเป็นผู้ช่วยในร้านซ่อมรถ หรือในร้านซ่อมเครื่องใช้ต่าง ๆ ในช่วงแรกนี้อาจจะไม่ได้รับค่าจ้าง เนื่องจากเจ้าของร้านหรือเจ้าของบ้านเห็นว่าจะทำให้ได้ประสบการณ์ไปใช้ประกอบอาชีพของตนเองได้ในอนาคต แสดงให้เห็นว่าในระยะที่สองนี้ ยังใช้ทุนทางสังคมผ่านกลุ่มคนเวียดนามรุ่นเก่า และคนจีน เป็นเงื่อนไขในการสร้างและขยายเครือข่ายทางสังคมอย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตาม อาชีพที่นิยมของคนเวียดนาม คือ ค้าขาย โดยเฉพาะคนเวียดนามรุ่นเก่าที่เป็นเจ้าของกิจการ ค้าขายของชำทั่วไป เช่น ขนม เครื่องปรุงรส ผงซักฟอก ยาสีฟัน ยาสระผม ฯลฯ ส่วนคนเวียดนามรุ่นใหม่ได้เริ่มประกอบอาชีพค้าขาย จากการเป็นพ่อค้าหาบเร่ โดยนำสินค้าไปขายหรือแลกเปลี่ยนกับผลผลิตทางการเกษตรหรือของป่าตามหมู่บ้านต่าง ๆ

นอกจากนี้ในช่วงเวลาดังกล่าวยังเป็นช่วงที่ฐานทัพอเมริกาเข้ามาจัดตั้งในพื้นที่เทศบาลนครพนม ซึ่งเป็นผลดีกับผู้คนและทำให้เศรษฐกิจในนครพนมมีการขยายตัวมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้คนเวียดนามในจังหวัดได้รับผลกระทบในเชิงบวกจากการทำงานใน

ภาคบริการและการใช้แรงงาน แต่กลับถูกรัฐเรียกเก็บภาษีคนเวียดนามที่มีประกอบอาชีพปีละ 1,000 บาท ทำให้คนเวียดนามเกิดความเดือดร้อนมากยิ่งขึ้น ต้องเผชิญกับความกดดันอย่างรุนแรง ทำให้คนเวียดนามบางคน พยายามจะกลายเป็นคนไทย ด้วยการเรียนหนังสือในโรงเรียน แต่งานกับคนไทยหรือคนเวียดนามที่มีสัญชาติไทยเดินทางไปทำงานยังจังหวัดใกล้เคียงแบบหลบซ่อน เพื่อให้ตนเองสามารถเก็บเงินได้ และสามารถสร้างเครือข่ายทางสังคมนอกกลุ่มคนเวียดนามรุ่นใหม่ได้มากขึ้น ถือเป็นการสร้างเครือข่ายทางสังคมผ่านทุนทางสังคม เพื่อผันทุนทางสังคมเป็นทุนทางเศรษฐกิจในการดำรงชีวิต

จนกระทั่งก้าวเข้าสู่ช่วงของจุดเปลี่ยนที่สำคัญในโอกาสทางชีวิตของคนเวียดนามอพยพ เพราะอยู่ในช่วงของการพิจารณาให้สัญชาติแก่คนเวียดนามรุ่นลูก เนื่องจากการสลายตัวของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย แสดงให้เห็นว่าในช่วงนี้คนเวียดนามได้เริ่มประกอบอาชีพมากขึ้นผ่านการสร้างความสัมพันธ์กับคนในพื้นที่และนโยบายต่างๆ ที่เข้ามามีผลกระทบทั้งเชิงบวกและเชิงลบ ประกอบกับได้รับโอกาสในการเรียนหนังสือให้สูงขึ้น ซึ่งถือเป็นการสะสม “ทุนสัญลักษณ์” เพื่อนำมาใช้ประโยชน์ในอนาคต จึงทำให้สามารถสร้างความสัมพันธ์กับผู้คนในระดับที่สูงขึ้น ทั้งการสร้างความสัมพันธ์กับคนไทย และคนกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ ในพื้นที่ โดยเฉพาะการประกอบอาชีพค้าขาย ซึ่งมีความจำเป็นต้องรู้จักผู้คนจำนวนมาก เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการประกอบอาชีพในอนาคต ซึ่งจะสังเกตเห็นทั้งเครือข่ายในระดับกลุ่ม ทั้งกลุ่มคนเวียดนามรุ่นเก่า คนเวียดนามรุ่นใหม่ คนไทย คนไทยเชื้อสายจีน และคนกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ รวมทั้งเครือข่ายในระดับชุมชนที่มีความเกี่ยวโยงสัมพันธ์กันในพื้นที่ชายแดนจังหวัดนครพนม อาทิ ชุมชนในเขตเทศบาลนครพนม และชุมชนโดยรอบ ซึ่งเป็นที่อยู่อาศัยของคนเวียดนามในจังหวัดนครพนม ทั้งนี้ การที่คนเวียดนามพยายามที่จะสะสมทุนเศรษฐกิจจากความขยันขันแข็ง เก็บหอมรอมริบจากการทำงาน แสดงให้เห็นว่าในระยะที่สองนี้คนเวียดนามยังคงใช้ทุนทางสังคมจากการมีความสัมพันธ์ทางสังคมกับคนกลุ่มต่าง ๆ รวมทั้งเริ่มใช้ทุนสัญลักษณ์ และทุนทางเศรษฐกิจในการประกอบอาชีพเพื่อสะสมทุนทางเศรษฐกิจให้มากยิ่งขึ้นต่อไป เป็นที่น่าสังเกตว่า ทุนทางวัฒนธรรมที่มีบทบาทสำคัญในระยะแรก กลับลดน้อยลงในระยะที่สอง เนื่องจากเป็นช่วงที่

คนเวียดนามต้องการสะสมทุนทางเศรษฐกิจ เพื่อก่อร่างสร้างตัวและสร้างความสัมพันธ์กับคนกลุ่มอื่น ๆ มากยิ่งขึ้น

จนกระทั่งระยะที่สาม “โอกาสของคนไทยใหม่” ช่วง ค.ศ. 1988-2000 เป็นช่วงที่คนเวียดนามอพยพรุ่นใหม่มีโอกาสลงทุนทางเศรษฐกิจมากขึ้น เนื่องจากรัฐไทยมีการพัฒนาความสัมพันธ์กับต่างประเทศมากขึ้นภายใต้นโยบาย “เปลี่ยนสนามรบเป็นสนามการค้า” และเกิดการรวมตัวกันของ 6 ประเทศในพื้นที่ลุ่มน้ำโขง ได้แก่ พม่า ลาว เวียดนาม กัมพูชา จีนตอนใต้ และไทย จนก่อตั้งเป็น “อนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง” (Greater Mekong Sub-region) ซึ่งเป็นการลงนามความร่วมมือในหลายๆ ด้าน และเป็นช่วงที่คนเวียดนามรุ่นใหม่มีโอกาสลงทุนทางเศรษฐกิจมากขึ้น เนื่องจากในช่วง ค.ศ. 2001 รัฐไทยได้ให้สัญชาติแก่คนเวียดนามรุ่นลูกที่กำเนิดในประเทศไทยให้เป็น “คนไทยเชื้อสายเวียดนาม” ทำให้คนรุ่นพ่อแม่ได้รับสถานะเป็นคนต่างด้าว การได้รับสัญชาติไทย ทำให้คนเวียดนามมีสิทธิตามกฎหมายเท่าเทียมกับคนไทยอื่นๆ ซึ่งถือเป็นโอกาสในการขยายธุรกิจได้อย่างสะดวก และรวดเร็วมากยิ่งขึ้น การลงทุนขนาดใหญ่จึงเกิดขึ้นกับกลุ่มคนเวียดนามอย่างกว้างขวาง ซึ่งเป็นผลจากการมีทุนทางเศรษฐกิจ และทุนทางสังคม มาตั้งแต่ระยะที่สอง อีกทั้งลูกหลานของคนเวียดนามยังได้ศึกษาในระดับที่สูงขึ้น ถือเป็นการสะสมทุนสัญลักษณ์วิธีหนึ่ง ทำให้หลายคนประกอบอาชีพรับราชการในเวลาต่อมา ประกอบกับมีการรณรงค์เรื่องการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมากขึ้น

ในช่วงเดียวกันนี้ได้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและการเมืองของประเทศเวียดนามและลาว โดยเปลี่ยนจากระบบเศรษฐกิจแบบสังคมนิยม มาเป็นระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม ส่งผลต่อการขยายบทบาททางเศรษฐกิจของคนไทยเชื้อสายเวียดนาม และทำให้คนไทยเชื้อสายเวียดนามสามารถติดต่อดำขายกับเครือข่ายของตนในประเทศเวียดนามมากขึ้น ผ่านการใช้ทุนเศรษฐกิจ เป็นตัวเชื่อมประสานความสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่ต้นทางและพื้นที่ปลายทาง ซึ่งส่วนมากจะเป็นเครือข่ายด้านเศรษฐกิจและการค้า และเครือข่ายเครือญาติ (สมจิต สุตสงวน, 2542) นอกจากนี้ในช่วงเวลาเดียวกันคนไทยเชื้อสายเวียดนาม ได้สร้างเครือข่ายทางสังคมต่อคนท้องถิ่นในประเทศไทย ทั้งเครือข่ายคนรู้จักที่เป็นคนไทยและคนกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ ในพื้นที่ จากการสร้าง

เครือข่ายชุมชนและการมีญาติพี่น้องเป็นฐาน ซึ่งถือเป็นกระบวนการสร้างเครือข่ายทางสังคมโดยการให้ทุนทางสังคม เป็นตัวเชื่อมความสัมพันธ์ให้เหนียวแน่นขึ้นทั้งภายในกลุ่มคนไทยเชื้อสายเวียดนาม และคนกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ อีกทั้งในช่วง ค.ศ. 1997 วัฒนธรรมของความเป็นเวียดนาม เริ่มเป็นที่รับรู้ของคนภายนอกมากขึ้น เพราะมีความแปลกใหม่ และดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี จึงมีส่วนทำให้วัฒนธรรมเวียดนามกลายมาเป็นสินค้าทางวัฒนธรรม ซึ่งอาจใกล้เคียงกับวัฒนธรรมผู้ไทยเรณูนคร ที่รัฐเป็นผู้สนับสนุน (ศรีบุญญา สุขรี, 2557) ทั้งนี้เนื่องจากบทบาทในการแสดงอัตลักษณ์วัฒนธรรมเวียดนามของคนไทยเชื้อสายเวียดนามในขณะนั้นมีมากขึ้น แสดงถึงการนำทุนทางวัฒนธรรม กลับมาเป็นส่วนสำคัญในการขยายบทบาททางวัฒนธรรมและสร้างเครือข่ายทางสังคม ผ่านการเข้าร่วมกิจกรรมหรือประเพณีไทยในจังหวัดนครพนม และการมีเครือข่ายการค้ากับแม่ค้าชาวไทยและคนไทยเชื้อสายจีนในพื้นที่ ทำให้คนไทยเชื้อสายเวียดนามสามารถสร้างความสัมพันธ์ทางการค้าและความสัมพันธ์ทางสังคมวัฒนธรรม ในฐานะ “คนไทยใหม่” ในพื้นที่ชายแดนนครพนมจากการสะสมทุนต่าง ๆ ในช่วงเวลาที่ผ่านมา ทั้งทุนทางสังคม ทุนทางสัญลักษณ์ ทุนเศรษฐกิจ และทุนทางวัฒนธรรม ที่นำกลับมาใช้ในช่วงท้ายของการสร้างเครือข่ายทางสังคมในระยะที่สาม

สำหรับระยะที่สี่ “นายทุนไทยใหม่” ในพื้นที่ชายแดน ช่วง ค.ศ. 2001 เป็นต้นมา หลังจากที่คุณไทยเชื้อสายเวียดนามได้มีบทบาททางเศรษฐกิจมากขึ้น ทำให้รัฐบาลในสมัยนั้นให้โอกาสในการได้รับความรู้เรื่องการประกอบอาชีพและการจ่ายภาษีอย่างถูกต้องผ่านโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) ทำให้คนไทยเชื้อสายเวียดนามได้รับการยอมรับมากขึ้นจากรัฐไทยและคนในพื้นที่ มีการสร้างเครือข่ายทางสังคมมากขึ้นกับคนกลุ่มต่างๆ จนเป็นนายทุนยุคใหม่ผ่านการให้ทุนเศรษฐกิจ และทุนสังคม ซึ่งสอดคล้องกับงานศึกษาของกฤษณะ ทองแก้ว (2557) และศรีบุญญา สุขรี (2557) ที่อธิบายถึงการขยายบทบาททางเศรษฐกิจและสังคมของคนไทย

¹ คำว่า “นายทุนไทยใหม่” ในที่นี้ ไม่ได้กล่าวเฉพาะเจาะจงเพียงเรื่องเศรษฐกิจเท่านั้น แต่ยังรวมถึงทุนหรือทรัพยากรชนิดอื่นๆ ด้วย ไม่ว่าจะเป็นทุนสังคม ทุนวัฒนธรรม ทุนสัญลักษณ์ เกิดขึ้นจากการมีสำนึกร่วมของคนไทยเชื้อสายเวียดนาม

เชื้อสายเวียดนาม ทำให้ในช่วงนี้มีการรวมกลุ่มกันอย่างไม่เป็นทางการของคนไทยเชื้อสายเวียดนามที่เป็นนักธุรกิจหรือนายทุนรุ่นใหม่ โดยใช้ชื่อกลุ่มว่า Yellow Stars ซึ่งเป็นการร่วมมือกันเพื่อสร้างเครือข่ายธุรกิจเพื่อสะสมทุนทางเศรษฐกิจให้มีมากขึ้น โดยใช้สัญลักษณ์ “ดาวสีเหลือง” ที่อยู่บนธงชาติเวียดนามเป็นชื่อกลุ่ม ทั้งนี้การเกิดความร่วมมือดังกล่าวได้นำทุนทางสังคมกลับมาใช้สร้างเครือข่ายทางธุรกิจ ซึ่งเป็นเครือข่ายทางสังคมที่มีวัตถุประสงค์ชัดเจน เพื่อผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ และสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจในพื้นที่ เป็นการสะสมทุนทางเศรษฐกิจและขยายสถานภาพทางสังคมหรือทุนทางสัญลักษณ์ให้มากขึ้น รวมทั้งมีหอการค้าจังหวัดนครพนมซึ่งปัจจุบันคนไทยเชื้อสายเวียดนามได้เข้ามามีบทบาทมากขึ้นในการบริหารงานหอการค้า ที่ทำหน้าที่ดูแลเรื่องการค้าและการลงทุนในจังหวัดนครพนม โดยในงานของกฤษณะ ทองแก้ว และคณะ (2557) ได้ชี้ให้เห็นถึงการเกิดอำนาจอันชอบธรรมและสิทธิอำนาจทางสังคมของคนไทยเชื้อสายเวียดนามผ่านกลุ่มหรือสมาคมต่างๆ เช่น สมาคมมิตรภาพไทยเวียดนาม และสมาคมนักธุรกิจไทยเวียดนาม ซึ่งเป็นการนำทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางสังคม และทุนสัญลักษณ์ ที่คนไทยเชื้อสายเวียดนามมีอยู่มาใช้สร้างเครือข่ายทางสังคมกับกลุ่มที่เป็นทางการ และหน่วยงานภาครัฐ เพื่อให้เกิดการยอมรับจากคนในพื้นที่ อีกทั้งยังมีทุนทางสังคมที่สำคัญคือ การก่อตั้งสมาคมไทย-เวียดนาม จังหวัดนครพนม ซึ่งเป็นสมาคมที่ไ้รวบรวมตัวกันของคนไทยเชื้อสายเวียดนาม ในการติดต่อกับหน่วยงานราชการไทยและติดต่อกับเจ้าหน้าที่รัฐของประเทศเวียดนาม รวมทั้งมีบทบาทในการจัดการเรื่องต่างๆ ของคนไทยเชื้อสายเวียดนามในจังหวัดนครพนม เช่น การประกอบอาชีพ การให้ทุนการศึกษา การประกอบธุรกิจต่างๆ และให้ความรู้เรื่องศิลปวัฒนธรรม อีกทั้งยังถือเป็นศูนย์กลางการประสานงานสำคัญ (HUB) ของคนไทยเชื้อสายเวียดนามในพื้นที่ต่างๆ ของโลก ไม่ว่าจะเป็นอังกฤษ ฝรั่งเศส เยอรมัน เวียดนาม เป็นต้น รวมถึงกลุ่มสหกรณ์โก่งวงบ้านคำแก้ม กลุ่มมูลนิธิสุสานและกลุ่มศาลเจ้าพ่อตายเวียง ที่มีบทบาทต่อการดำรงชีวิตของชาวไทยเชื้อสายเวียดนามในนครพนม เนื่องจากนครพนมเป็นเมืองชายแดนที่มีความสะดวกในการประสานงานกับพื้นที่เครือข่ายต่าง ๆ ประกอบกับเป็นพื้นที่แห่งทางสัญลักษณ์ของคนเวียดนาม โดยเฉพาะการที่เคยเป็นที่พำนักของประธานาธิบดีโฮจิมินห์

ทั้งนี้ การที่จังหวัดนครพนมเป็นเมืองชายแดน ที่ให้ความสำคัญกับความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ เกิดความร่วมมือกันกับประเทศเพื่อนบ้านทั้งไทย-ลาว และประเทศในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง ทำให้คนไทยเชื้อสายเวียดนามใช้ประโยชน์จากการเป็นพื้นที่ชายแดน มาสร้างเครือข่ายทางสังคมกับคนเวียดนามในประเทศลาว ผ่านทุนทางวัฒนธรรม ในการแต่งงานระหว่างลูกหลานคนไทยเชื้อสายเวียดนาม ในนครพนมกับลูกหลานคนเวียดนามท่าแขก ประเทศลาว ทำให้เกิดเครือข่ายเครือญาติ และขยายธุรกิจการค้าข้ามพรมแดนผ่านเครือข่ายดังกล่าว ส่งผลให้เกิดความมั่นคงและมีศักยภาพมากยิ่งขึ้นของเครือข่ายทางสังคม และระบบการค้าในพื้นที่ชายแดนไทย-ลาว

นอกจากนี้การที่คนไทยเชื้อสายเวียดนามได้แสดงออกถึงอัตลักษณ์ความเป็นคนไทยเชื้อสายเวียดนามอย่างแพร่หลายในพื้นที่สาธารณะมากขึ้น ทั้งประเพณีของเวียดนามเอง เช่น วันชาติเวียดนาม วันเกิดประธานาธิบดีโฮจิมินห์ วันตรุษเวียดนาม (เต็ต) วันไหว้พระจันทร์ เป็นต้น เป็นการแสดงถึงการนำทุนทางวัฒนธรรมกลับมาเป็นสิ่งที่ช่วยในการสร้างเครือข่ายทางสังคมคนไทยเชื้อสายเวียดนามในปัจจุบัน โดยกิจกรรมต่างๆ จะต้องอาศัยการมีส่วนร่วมระหว่างสมาคมไทย-เวียดนาม จังหวัดนครพนม ร่วมกับกลุ่มหรือสมาคมต่างๆ รวมทั้งหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน ทั้งคนไทยเชื้อสายเวียดนาม คนไทย และคนกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ ดังนั้นการจัดกิจกรรมในแต่ละครั้ง แสดงถึงการมีเครือข่ายทางสังคมที่เหนียวแน่นของคนไทยเชื้อสายเวียดนาม ทั้งความสัมพันธ์เครือญาติ ความสัมพันธ์ทางการค้า และความสัมพันธ์ทางสังคมอื่นๆ

ปัจจุบัน คนไทยเชื้อสายเวียดนามถือเป็นส่วนหนึ่งของจังหวัดนครพนม สะท้อนจากการได้รับการยอมรับให้เข้าร่วมกลุ่มทางสังคมต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นคณะกรรมการสถานศึกษาในพื้นที่ ตั้งแต่ระดับมัธยมศึกษา อาชีวศึกษา และอุดมศึกษา คณะกรรมการโรงพยาบาลและหน่วยงานด้านสาธารณสุขจังหวัด ทีมบริหารขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่น เพราะการดำเนินกิจกรรมหรือพิธีกรรมต่างๆ ต้องได้รับการช่วยเหลือจากหลายฝ่าย ทั้งสถาบันการศึกษา หน่วยงานภาครัฐ และภาคเอกชน ที่มีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมดังกล่าวให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี จนวัฒนธรรมเวียดนามกลายเป็นอัตลักษณ์ของจังหวัดนครพนม ผ่านการใช้ทุนสัญลักษณ์ เช่น การแต่งกายด้วย

ชุดประจำชาติในการเข้าร่วมประเพณีต่างๆ ทั้งประเพณีของเวียดนาม และประเพณีไทย การก่อตั้งอนุสรณ์สถานประธานาธิบดีโฮจิมินห์ หมู่บ้านมิตรภาพคนไทยเชื้อสายเวียดนาม อาหารเวียดนาม ตราไปรษณียากร ฯลฯ ประกอบกับนโยบายรัฐท้องถิ่นที่ได้ส่งเสริมความหลากหลายของวัฒนธรรมในพื้นที่ว่า “นครพนม 7 ชนเผ่า 2 เชื้อชาติ” ซึ่งพลวัตการเปลี่ยนผ่านทุนต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นทุนทางวัฒนธรรม ทุนทางสังคม ทุนทางเศรษฐกิจ และทุนทางสัญลักษณ์ รวมถึงนโยบายที่นำไปสู่การมีบทบาททางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ของคนไทยเชื้อสายเวียดนามในพื้นที่ชายแดนนครพนม ซึ่งเกิดจากการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคมกับคนในท้องถิ่น ทั้งในฐานะผู้สนับสนุน ผู้รับการสนับสนุน และการเป็นเสี้ยว (เพื่อน) เพื่อเอื้อประโยชน์ให้คนไทยเชื้อสายเวียดนามมาเป็นส่วนหนึ่งของท้องถิ่น จากผู้อาศัยที่เป็นคนอื่น สู่การเป็นส่วนหนึ่งของจังหวัดนครพนม ในฐานะคนเวียดนาม-นครพนม “นายทุนไทยใหม่ ในพื้นที่ชายแดน” ที่สร้างการมีตัวตนเพื่อให้เกิดการยอมรับจากรัฐไทยและผู้คนในวงกว้างต่อไป

5. สรุปผลการศึกษา

การสร้างเครือข่ายทางสังคมของคนไทยเชื้อสายเวียดนามผ่านการใช้ทุนภายใต้การเปลี่ยนผ่านของนโยบาย ในพื้นที่ชายแดนไทย-ลาว จังหวัดนครพนม สามารถแบ่งได้เป็น 4 ระยะสำคัญ ซึ่งแต่ละระยะจะมีการใช้ทุนต่างๆ ที่มีความเข้มข้นของแต่ละทุนแตกต่างกัน ผันเปลี่ยนหมุนเวียนไป ซึ่งสอดคล้องกับนิยามเรื่องทุน ของ Bourdieu (1984) ที่อธิบายว่าทุนแต่ละชนิดจะผันเปลี่ยนไปตามสถานการณ์และทำหน้าที่เพื่อความสัมพันธ์เชิงอำนาจทางสังคม ทั้งนี้ ต้องขึ้นอยู่กับการบริบทของสถานการณ์และการเปลี่ยนผ่านของนโยบายในพื้นที่ด้วย ไม่ว่าจะเป็นการใช้ทุนวัฒนธรรมและทุนสังคมในการสร้างเครือข่ายทางสังคมในช่วงแรก และเริ่มให้ความสำคัญกับการสะสมทุนเศรษฐกิจร่วมกับทุนสังคมในช่วงที่สอง ซึ่งทั้งช่วงแรกและช่วงที่สองนี้เป็นช่วงที่รัฐไทยยังไม่ให้การยอมรับคนเวียดนามมากนัก สืบเนื่องจากนโยบายที่กีดกันสกัดกั้นการทำมาหากิน อย่างไรก็ตามถึงแม้จะมีนโยบายรัฐมาเป็นเงื่อนไขสำคัญในการดำรงชีวิต แต่การสะสมทุนของคนเวียดนามยังคงดำเนินต่อไป

ทั้งทุนวัฒนธรรม ทุนสังคม และทุนเศรษฐกิจที่ถูกสะสมมาจนถึงระยะที่ 3 ถูกนำมาใช้เป็นทุนสำคัญในการสร้างเครือข่ายทางสังคมในขณะนั้น ประกอบกับนโยบายรัฐที่เปิดกว้างและให้ความสำคัญกับความหลากหลายทางชาติพันธุ์และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมากขึ้น (ศรีบุญญา สุขรี, 2557) จนกระทั่งคนเวียดนามได้สัญชาติเป็นคนไทย เชื้อสายเวียดนาม ทำให้เกิดการใช้ทุนสัญลักษณ์นี้มาขยายบทบาททางเศรษฐกิจ และสร้างความสัมพันธ์กับผู้คนในวงกว้างมากขึ้น จนคนไทยเชื้อสายเวียดนามกลายเป็นนายทุนยุคใหม่ของเมืองนครพนม มีบทบาทสำคัญทางการค้าในพื้นที่ชายแดน รวมทั้งมีการแสดงออกทางวัฒนธรรมชาติพันธุ์เวียดนามผ่านการใช้ทุนวัฒนธรรม จนกลายเป็นอัตลักษณ์ของ จังหวัดนครพนม ผ่านการประกอบสร้างทุนทางสัญลักษณ์ในหลากหลายรูปแบบ ที่แสดงถึงความเป็นเวียดนาม ซึ่งการเปลี่ยนผ่านทุนเหล่านี้ไปสู่การมีบทบาททางสังคมของคนไทยเชื้อสายเวียดนามในพื้นที่ชายแดนนครพนม ที่สร้างการมีตัวตนเพื่อให้เกิดการยอมรับจากรัฐไทยและคนในสังคมมากยิ่งขึ้น (กฤษณะทองแก้วและคณะ, 2557) แสดงให้เห็นจากการที่รัฐในคนไทยเชื้อสายเวียดนามมีบทบาททางเศรษฐกิจของนครพนมมากขึ้น โดยเป็นผู้บริหาร และคณะกรรมการในหน่วยงานภาครัฐ ทั้งสถาบันการศึกษา โรงพยาบาล หอการค้า และมูลนิธิต่าง ๆ ในนครพนม ดังนั้นการผันเปลี่ยนและใช้ทุนในแต่ละช่วงเวลาของคนไทยเชื้อสายเวียดนาม ถือเป็นสิ่งสำคัญอย่างมากในการสร้างเครือข่ายทางสังคมของคนไทยเชื้อสายเวียดนามจังหวัดนครพนม

6. กิตติกรรมประกาศ

บทความฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์เรื่อง การสร้างเครือข่ายทางสังคมผ่านการใช้ทุนของคนไทยเชื้อสายเวียดนาม จังหวัดนครพนม หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสังคมวิทยา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ได้รับทุนสนับสนุนจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น และศูนย์วิจัยพหุลักษณะสังคมลุ่มน้ำโขง มหาวิทยาลัยขอนแก่น และขอขอบคุณผู้ให้ข้อมูลทุกท่าน ทั้งคนไทยเชื้อสายเวียดนาม คนไทย และคนไทยเชื้อสายจีน ในจังหวัดนครพนม

7. เอกสารอ้างอิง

- กฤษณะ ทองแก้ว. (2557). การเลื่อนชั้นทางสังคมของครอบครัวชาวไทยเชื้อสายเวียดนาม. วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสังคมวิทยา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- กฤษณะ ทองแก้ว สมศักดิ์ ศรีสันติสุข และวิยุทธ์ จำรัสพันธุ์. (2557). อำนาจชอบธรรมและสิทธิอำนาจในการเลื่อนชั้นทางสังคมของชาวไทยเชื้อสายเวียดนาม. **วารสารสังคมลุ่มน้ำโขง**, 10(3), 123-146.
- กาญจนา แก้วเทพ และสมสุข หินวิมาน. (2551). **สายธารแห่งนักคิดทฤษฎีเศรษฐศาสตร์การเมืองกับสื่อสารการศึกษา**. กรุงเทพฯ : หจก.ภาคพิมพ์.
- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2543). **การจัดการเครือข่าย: กลยุทธ์สำคัญสู่ความสำเร็จของการปฏิรูป การศึกษา**. กรุงเทพมหานคร: สถาบันอนาคตศึกษาเพื่อการพัฒนา.
- ขจิตภัย บุรุษพัฒน์. (2527). **ญวนอพยพ**. กรุงเทพฯ : ดวงกมล.
- จตุพร ดอนโสม. (2551). **การสร้างอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของคนไทยเชื้อสายเวียดนามบ้านนาจอก จังหวัดนครพนม**. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสังคมวิทยาการพัฒนาศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- _____. (2555). **การสร้างอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของคนไทยเชื้อสายเวียดนามบ้านนาจอก**. ขอนแก่น : หจก.โรงพิมพ์คลังน่านาวิทยา.
- ชาย โพรธิตา. (2550). **ศาสตร์และศิลป์แห่งการวิจัยเชิงคุณภาพ**. นครปฐม: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล
- ชินสัคค สุวรรณอัจฉริย. (2550). ตลาดและเครือข่ายทางสังคมในพื้นที่ทางวัฒนธรรม. **เศรษฐศาสตร์และบริหารธุรกิจ**. 2 (1), 1-14.
- ธนพฤกษ์ ชามะรัตน์. (2554). **การสร้างเครือข่ายทางสังคมของนายหน้าแรงงานอีสาน**. วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสังคมวิทยา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

- ัญญาทิพย์ ศรีพนา. (2548). **เหวียด เกี่ยวในประเทศไทยกับความสัมพันธ์ไทย เวียดนาม**. สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นฤมล นิราทร. (2543). **การสร้างเครือข่ายการทำงาน: ข้อควรพิจารณาบางประการ**. กรุงเทพมหานคร: โครงการระหว่างประเทศว่าด้วยการจัดปัญหา การใช้แรงงานเด็ก.
- ดุสิต จันทิมล. (2541). **เวียดนามในเมืองไทย**. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุน การวิจัย.
- ศริญญา สุวี. (2557). **การขยายบทบาททางเศรษฐกิจของชาวเวียดนามอพยพ ในเขตเทศบาลนครพนม ตั้งแต่ พ.ศ. 2488-2553**. วิทยานิพนธ์ปริญญา ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และ สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ศุณย์อินโดจีนศึกษา สถาบันราชภัฏนครพนม. (2546). **วิถีชีวิตคนไทย : จากเวียดนาม สู่นครพนม**. ศุณย์อินโดจีนศึกษา สถาบันราชภัฏนครพนม.
- สมจิต สดสงวน. (2542). **การสืบทอดวัฒนธรรมของคนไทยเชื้อสายเวียดนาม กรณีศึกษาจังหวัดนครพนม**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตร มหาบัณฑิต (รัฐศาสตร์) มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- สุเทพ สุนทรภัสส์. (2540). **ทฤษฎีสังคมวิทยาร่วมสมัย พื้นฐานแนวความคิดทฤษฎี ทางสังคมวิทยาและวัฒนธรรม**. เชียงใหม่: โกลบอลวิชั่น.
- Bourdieu, P. (1984). *Distinction: A Social Critique of the Judgement of Taste*. Cambridge: Harvard University Press.
- Burke, Adam. (1999). *Communications & Development : a practical guide*. London : Social Development Division Department for International Development.
- Goscha, C. E. (1999). *Thailand and the Southeast Asia Networks of the Vietnamese Revolution 1885-1954*. London: Curzon Press.
- Mitchell, J.C.S. (1968). *Networks in Urban Situation*. Manchester: Manchester University Press.

- Poole, P.A. (1970). *The Vietnamese in Thailand, A Historical Perspective*.
Ithaca and London: Cornell University.
- Putnam, R. (2002). *Democracies in Flux: The Evolution of Social Capital in
Contemporary Society*. Oxford: Oxford University Press
- Ritzer, G. (1992a). *Contemporary Sociological Theory*. 3rd ed. New York:
McGraw-Hill.
- Starkey, Paul. (1977). *Networking for Development*. IFRTD (The International
Forum for Rural Transport and Development).